

In goede staat

Nadenken over staatshervorming

Ludo Dierickx

Gewezen parlements lid

In zijn nieuwe boek *In goede staat. Een vooruitstrevende visie op institutionele hervormingen*, verduidelijkt Norbert De Batselier zijn visie op de staatshervorming. Het gaat over (Vlaams) nationalisme, verdeling van bevoegdheden en goed bestuur. Het bevat interessant denkwerk dat de institutionele discussie verder kan helpen. De Batselier weegt op een eerlijke manier argumenten af, neemt risico's en worstelt met ideeën. Dit is geen gewone politieke taal.

De rol van progressieven

In het eerste hoofdstuk toont De Batselier aan dat het flamingantisme niet alleen een zaak van rechts was. Ook de socialisten hebben een bijdrage geleverd in de Vlaamse strijd. De Batselier maakt wel een distinctie tussen aanvaardbaar en onduldbaar Vlaams nationalisme.

De verwijzigingen van de auteur zetten aan tot denken over de verschillende soorten nationalismen. We moeten nagaan of alle nationalismen, ook de ontvoogdende en bevrijdende, de democratische en de volkse, geen gemeenschappelijke kenmerken vertonen waardoor ze alle de kiemen dragen waaruit onheil kan ontstaan. Om deze kiemen tijdig te kunnen waarnemen moeten we beschikken over een aangepast observatieapparaat. Is dit het geval? Kunnen we de nodige distincties maken?

Er zijn nationalismen waarvoor we begrip opbrengen. Maar is het niet zo dat botsende nationalismen elkaar voeden, wettigen, consolideren en agressiever maken en daardoor uit de hand lopen? Een ongewenste escalatie kan zich ook in andere conflictsituaties voordoen. Maar is dit niet in mindere mate het geval wanneer bijvoorbeeld

universalistische bewegingen en partijen elkaar bestrijden? Moeten socialisten en ecologen niet meer dan andere denkrichtingen het nationalisme grondiger bestuderen? In alle continenten dreigt de strijd tussen de klassen en de ideologieën plaats te maken voor de strijd tussen de naties en hun economieën. Het volstaat niet te zeggen dat men tegen eng nationalisme is. Er is behoefte aan theorie, niet aan afkeer. Het doel moet zijn: hoe verlost de rood-groene universalistische en internationalistische beweging de mensheid uit de duivelse kringloop van nationalismen die alle streven naar het verwerven of het behouden van soevereiniteit en zelfbeschikingsrecht om te kunnen ijveren voor het kortzichtige nationale eigenbelang?

Het nationalisme overlaten aan rechts?

Dat socialisten in de nationale strijd niet afzijdig mogen blijven, ligt voor de hand. De vraag is echter of zij de positie van kleinburgerlijke en rechtse krachten verzwakken door standpunten geheel of gedeeltelijk bij te treden. Hoe reage-

In goede staat. Een vooruitstrevende visie op de institutionele hervormingen werd uitgegeven bij de VUBPress.

ren de kiezers? Zien zij zo'n bijtreden niet als een steun voor de vaandeldragers van het enge, asociale nationalisme?

De Batselier schrijft dat de socialistische partijen zich in het Vlaams debat minimalistisch opstellen. "Door ons niet op het Vlaams terrein te profileren, geven we deze Forza Flandria - voor sommigen zelfs Lega Flandria - vrij spel en dragen we onrechtstreeks bij tot de verrechtiging van Vlaanderen." (blz. 46). Is dit wel zo? Wat geldt voor Vlaanderen, geldt toch niet voor alle socialistische bewegingen in alle landen? Wanneer moeten socialistische partijen nationaal, internationaal, democratisch en solidair denken? Hoe moeten Duitse socialistische partijen staan tegenover Duits nationalisme? Lijdt de Europese Unie niet onder het feit dat socialistische partijen zich permanent indentificeren met het nationaal belang en dat daarom geen komaf gemaakt wordt met de ondemocratische besluitvorming via de unanimiteitsregel? Laat ons hopen dat de socialistische partijen samen een vuist zullen maken. Of zullen het de vakbonden zijn die, na de inwerkingtreding van de muntunie, het zullen moeten doen? Kijk maar naar de massabetoging van de Italiaanse vakbonden tegen de afscheidingsbeweging Lega Nord.

Vlaamse en Waalse socialistische partijen gescheiden

Op bladzijde 32 brengt De Batselier in herinnering dat de Vlaamse en Waalse socialistische partijen op het BSP-congres over de gewestvorming in juni 1976 afzonderlijk vergaderden en nog enkel voor de besluiten bijeenkwamen. Het feit dat Franstalige en Nederlandstalige socialistische partijen niet meer in open debatten samen zoeken naar gedeelde waarden, waarheden en oplossingen voor problemen wordt niet betreurd, wordt niet beschouwd als een nederlaag voor het socialistische universalisme. Sommigen beschouwen de splitsing als een noodzakelijk kwaad; anderen als een vooruitgang. De auteur weet dat er een tegenstelling gezien kan worden tussen het zich neerleggen bij het uit elkaar groeien van SP en PS en zijn oproep tot het veroveren van de macht in Europa. "Gelet op het democratische en sociale deficit van de Europese Unie en van vele internationale instellingen, ligt de nieuwe ontvoogdingsuitdaging voor de progres-

siviteit mede in het veroveren van de macht in Europa." (blz. 46). Deze nieuwe ontvoogdingsstrijd zal echter niet gevoerd kunnen worden door zich neer te leggen bij de macht en de verleiding van het nationale denken en voelen, maar door de nationalistische reflexen te overwinnen, door ideeën en plannen te smeden in multiculturele en meertalige partijstructuren, door gezamenlijke debatten en congressen, in eerste instantie met de socialistische partijen van de PS. De Batselier schrijft dat ook. Een Europees initiatief kan nauwelijks uitgaan van de Vlaamse socialistische partijen alleen. Democratiseringsinitiatieven op het Europese niveau zijn pas geloofwaardig als ze gezamenlijk genomen worden. Een politieke formatie kan niet voortdurend zeggen dat de problemen zich op het transnationale niveau situeren en geen enkele stap zetten om op dat transnationale niveau iets in gang te zetten. En de socialistische partijen hebben mogelijkheden: ze zijn de sterkste formatie in het Europees parlement en stevig present in alle lidstaten van Europa.

Gelijktijdig op verschillende niveaus

Soms lijken De Batseliers ideeën contradictoer. Zo wanneer hij stelt: "De machteloosheid op het internationale forum maakt dat we ons des te meer moeten inzetten op regionaal vlak, maar ook op nationaal vlak, waar we ook op korte termijn onze invloed kunnen laten gelden". Is dit geen gevaarlijke redenering? Het is toch niet nodig uit machteloosheid het Europese niveau te ontvluchten en op het regionale en nationale niveau te werken. Er hoeft helemaal geen contradictie te zijn tussen transnationale en nationale betrachtingen. Een grote, politieke familie kan beide verzoenen.

Waarom gebrek aan belangstelling?

De Vlaamse strijd heeft met de jaren een ander gezicht gekregen. Vlaanderen is niet meer het zwakke broertje. Vlaanderen staat economisch, cultureel en sportief sterker dan Wallonië. Vlaamse politici zijn populair in Franstalig België. Omgekeerd blijkt dit niet het geval te zijn.

Progressieve Vlamingen, die zich hadden kunnen betrokken voelen bij de Vlaamse ontvoogdingsstrijd met zijn sociale dimensie, zijn

vandaag niet erg geneigd steun te verlenen aan de politieke en economische macht in Vlaanderen. Ze weten dat bepaalde hervormingen een verarming in het Waalse landsgedeelte teweegbrengen. Ze aarzelen. Zelfs Eric Van Rompuy zegt in *Knack* van 27 augustus 1997 dat "meer fiscale autonomie en de splitsing van de gezondheidszorg en de kinderbijslag Wallonië zullen verarmen". Voor sommige jonge Vlamingen hebben de woorden België en Belgisch vandaag meer sociale connotaties dan Vlaanderen en Vlaams. Ze weten dat het politiek vaak moeilijker ligt zich solidair te verklaren met Walen dan met migranten of met Bangladesh. Maar ze doen het toch, zij het omzichtig. Ze begrijpen niet dat hun vrienden het voortdurend hebben over de in Vlaanderen na te streven multiculturaliteit en geen aandacht besteden aan het beoefenen ervan in Brussel, Vlaamse hoofdstad, en in het federale België. België blijft toch een geschikt terrein voor multiculturele, democratische vinger-oefeningen.

Veel mensen zien de nationalistische spanningen in andere delen van Europa. Ze verwonderen zich over de wijsheid van de Belgen en hun politici. Deze laten zich niet opjatten door minderheidsgroepen en hoofdredacteurs. Ze plegen nu en dan woordgeweld, maar respecteren de regels van de grondwet en de bijzondere wet. Zelfs de uitgesproken nationalist doen dat. De Belgische burgers gaan niet over tot geweldadigheden. Jonge Vlamingen stellen vast dat de gewone mensen geen vragende partij zijn voor een scheiding. Dit kan veranderen. Wat is daarvoor nodig?

De staatsvorming is voor de mensen een zaak van de politieke klasse. Kiest België voor het Tsjechoslovaakse voorbeeld en verbreekt het de meertalige en multiculturele solidariteit of maakt het onder leiding van de socialisten en de groenen een einde aan het desolidariseringsproces? Kunnen Vlamingen, Walen en Brusselaars aantonen dat nationalisme niet steeds moet zegvieren, dat het niet onafwendbaar in de lijn van de geschiedenis ligt? Dit zijn vragen die progressieve Vlamingen moeten stellen. Zij kunnen aan de basis liggen van een hoopgevend toekomstproject.

Relatie tot het nationalisme

De Batselier vraagt voortdurend begrip voor de relatie van socialisten en progressieven met nationalisme zonder dat hij duidelijkheid schept. Duidelijk is bijvoorbeeld dat nationalisme miljoenen slachtoffers heeft gemaakt! Het heeft mensen doen lijden en sterven, niet omwille van hun daden of ideeën maar omwille van hun nationaliteit, hun staatkundige aanhorigheid, omwille van hun taal. Nationalisme maakt van buitenlanders steeds tweederangsburgers. Hoeveel verschil is er tussen nationalisme en racisme? Welke dialectiek ontwikkelt zich wanneer mensen ertoe gedwongen worden zich met naties te identificeren en deze naties in economische en militaire conflicten verwickeld raken? Deze vragen moeten gesteld worden, ook wanneer er begrip wordt gevraagd voor het eigen nationalisme. Worden zij wel eens gesteld in het kader van het Belgische confederaliseringsproces, in het kader van het Europese integratieproces, in het kader van de actieve vredespolitiek? Kan men ijveren voor Europese politieke integratie en het probleem van het nationalisme wegdenken, meer nog met omzichtigheid behandelen? "Europa zal de nationale identiteiten niet aantasten." De EU is niet goed voor Europa, wel in de eerste plaats voor Frankrijk, Duitsland, voor de vaderlanden. De kwestie van de identificatie met staatsmachten, al dan niet in wording, en van de nationale identiteit staat nog steeds centraal.

De Vlaamse identiteit

De Batselier behandelt de term 'nationale identiteit' met grote behoedzaamheid. Hij schrijft dat hij zich Vlaming, socialist, vrijzinnig, Dendermondenaar, Belg, internationalist voelt. Hij verwijst dus niet alleen naar geografische omschrijvingen. Dit betekent dat aan deze lijst ook zou kunnen worden toegevoegd dat mensen zich familielid, ouder, lid van een sportclub, fan van een vedette, arbeider, kunstenaar kunnen voelen. De vraag is natuurlijk aan welke vereisten je moet voldoen om een identiteit te verwerven en ermee te kunnen uitpakken. Norbert De Batselier gebruikt de juiste woorden: "ik voel me ...".

Het is wellicht ook het enige wat men met

goed geweten kan zeggen. Iemand heeft geen identiteit omdat hij bepaalde eigenschappen of gebreken heeft. Beter is te zeggen dat identiteit het product is van identificatie. Ik heb een identiteit omdat ik meevoel met dat waarmee ik mij identificeer. Ik voel mee met mijn stad, mijn land, mijn voetbalploeg, mijn vorstenhuis. Ik juich en treur met hen. Er zijn identificaties die gemakkelijk en minder gemakkelijk tot stand komen, meer of minder engagement vergen. Om zich te vereenzelvigen met een politieke partij of een religie, een beroepsgroep of een kunstenaarsgilde moet je meer doen dan om je Slovaak te mogen noemen en er trots op te zijn. In het laatste geval volstaat het geboren te zijn.

De eenvoud, de onwrikbaarheid, de onbetwistbaarheid van de identificatie met een geografisch afbakenbaar gebied belet niet dat culturele en politieke leiders aan de nationale en regionale identiteit nog alle mogelijke inhouden geven. Het begrip culturele of nationale identiteit is een politiek zeer bruikbaar begrip. Het kan mensen gevoelens van trots en geborgenheid geven, het kan mensen samenbrengen, scheiden, tegen elkaar in het harnas jagen. Door de nadruk te leggen op de ondefinieerbare inhoud van de nationale identiteit en van de culturele eigenheid die hoognodig moeten verworven, behouden en verdedigd worden, kan een zeer specifieke dynamiek ontstaan. Om de eigenheid te bewaren is er dan behoefte aan eigen wetten, aan eigen instellingen, bemand met eigen mensen, aan een eigen staat, een eigen politiek, een eigen economie, een eigen leger, een eigen wapenindustrie, ...

Omzichtig omgaan met de identiteitsidee

We moeten omzichtig omspringen met het identiteitsbegrip. We moeten beseffen dat de identiteit als omschrijfbaar begrip (een geheel van eigenschappen en gebreken) wellicht niet bestaat, maar dat het verlangen ernaar wel bij alle mensen aanwezig is. Niemand wil niemand zijn. Iedereen wil iets zijn, ergens toe behoren, zichzelf overstijgen, zich met iets hogers identificeren. Daarom hebben nationalistische leiders het vaak zo gemakkelijk. Ze stellen aan grote groepen simpele identificatiemogelijkheden

vóór, speculeren op de zijns- en geldingsdrang, geven het recht ongestraft te snoeven en collectief te zeggen en te doen wat normaal voor individuen ongeoorloofd of verboden is.

Filosofen over culturele en nationale identiteit en over het verleidelijke van deze notie in de politieke machtsstrijd is dus niet ongewenst. Het kan helpen inzicht te verwerven in het wesen van het nationalisme; de kracht en het succes van het nationalisme verklaren. Hoe komt het dat de universalistische politieke strekkingen en religies steeds weer het hoofd moeten buigen voor het nationalisme? Ook socialistische bewegingen werden erdoor meegesleept. Het was geen kwestie dat socialisten de zaak van het nationalisme al dan niet hadden overgelaten aan rechtse en uiterst rechtse krachten. De vraag werd niet gesteld. Ze waren tegen de oerkracht niet opgewassen. Ze hadden geen verdedigingstechnieken, zelfs geen bruikbare theorie. Ze hadden theorieën over het kapitalisme, maar niet over het nationalisme.

Ik kan De Batselier dan ook volmondig bijtreden wanneer hij schrijft: "Geen enkel identiteitsgevoel kan gebruikt worden als een politiek criterium aan de hand waarvan men bevoegdheden kan verdelen". Hierover zijn we het eens. Maar de werkelijkheid is anders. Het verheerlijken van de nationale eigenheid en het opwekken van nationale identiteitsgevoelens hebben een zeer belangrijke rol gespeeld in de machtsvorming en het verdelen van macht en bevoegdheden. Identiteitsgevoelens worden wél verheven tot essentiële bestanddelen van het nationalistische denken. Het is goed dat De Batselier zegt dat dit nooit een betrachting mag zijn van het socialisme (blz. 43).

Welke identiteitsverschillen wel, welke niet?

Welke verschillen tussen de mensen vormen een onoverbrugbaar beletsel vóór democratische solidariteit? Met welke mensen kan in een open democratie gezocht worden naar oplossingen, met welke niet? Welke economische, sociale, religieuze, culturele, historische, sanitaire, linguïstische, mentaliteits- en identiteitsverschillen zijn overbrugbaar voor hen die bovenationale, bovenregionale partijen, vakbonden en parle-

menten willen oprichten (om de problemen daadwerkelijk aan te pakken en niet langer te doen alsof dat kan door de eigen nationale en regionale concurrentiepositie te versterken)? Welke redenen en voorwendsels mogen door universalisten, door groenen en socialisten worden ingeroepen om bij de pakken te blijven zitten, om de scheidingsmuren te behouden, om nieuwe soevereine en zelfbeschikkende vorstendommen op te richten? Is er niet slechts één obstakel: het niet aanvaarden van de geweldloze democratische besluitvorming, het niet aanvaarden van de democratische solidariteitsidee? Zal dit worden gezegd door politieke leiders die modern zakelijk argumenteren, die de moed opbrengen om problemen eerlijk te dramatiseren, die een beroep doen op idealisme en niet alleen op eigenbelang van groepen, regio's en naties?

Sommige maatregelen zullen onafwendbaar andere uitlokken, zoals de muntunie de vakbonden zal aanzetten om nog sterker een sociaal en fiscaal Europa af te dwingen. Om grote stappen te zetten, volstaat het wellicht niet te rekenen op de onderlegdheid van technocraten, op te verwachten moeilijkheden en catastrofes die zullen bijdragen tot bewustwording. Er zal ook behoefte zijn aan een verklarend en motiverend politiek discours, zoals het huidige discours in Zuid-Afrika. Catastrofale toestanden kunnen de mensen aanzetten tot intense solidariteit, maar als het politieke discours achterwege blijft, kunnen ze ook leiden tot het tegenovergestelde, tot nationale verkramping.

Verschillende gevoeligheden

Op bladzijde 55 en 56 wijst Norbert De Batselier op verschillen tussen de gewesten: een verschillend economisch weefsel dat andere budgettaire initiatieven vergt, verschillende gevoeligheden in de milieusector, verschillende klemtonen die voortspruiten uit objectieve verschillen. Gevolg is verschillende politieke agenda's. Dit is een centraal probleem. Aan de ene kant is er dringend behoefte aan grensoverschrijdende democratie en solidariteit. Aan de andere kant zijn er verschillen die men niet kan wegcijferen. De essentiële vraag is: welke verschillen zijn zo relevant dat zij een opsplitsing van het

democratische besluitvormingsstelsel en een verbreking van de democratische solidariteit noodzakelijk maken? Wanneer zijn de verschillen zo groot dat zij door machthebbers ingeroepen kunnen worden om de machtsverhoudingen fundamenteel te wijzigen en de democratische relatie tussen burgers en staat te vervangen door een diplomatieke relatie tussen staten, lidstaten en regeringen? Als de in België beschreven en becijferde verschillen een reden zijn om de federale democratie en de democratisch beheerde solidariteit op te doeken, dan kan men morgen de EU en bijna alle andere staten en federaties opdoeken. Want overal doen zich grote sociale, economische, culturele en ecologische verschillen voor. Separatisten en machtshongerigen maken er gebruik van en brengen de verschillen in verband met een te koesteren identiteitsgevoel.

Sommigen bouwen hun redeneringen niet op wat anders is, maar op wat anders en beter zou kunnen zijn. Maar als een andere politiek anders en beter zou kunnen zijn, waarom mogen dan mensen in andere streken er niet van profiteren? Ze van deze politiek laten profiteren is natuurlijk moeilijk als deze politiek niet wordt besproken en beslist in een overkoepelende democratie die blokkeringen toelaat. Dit is het geval in onze twee- en driedelige gedeeltelijk geconfederaliseerde staat, die aan zijn deelstaten een feitelijk vetorecht geeft, niet beschikt over een instantie om belangenconflicten gezagvol te beslechten en het moet stellen zonder normenhiërarchie, die wel voorzien is in alle federale staten van de wereld. Bovendien, wanneer alles wat we beter doen een reden zou zijn om solidariteitsbanden te verbreken, dan moesten alle rijke gewesten streven naar onafhankelijkheid en moesten de Nederlanders en de Duitsers reeds lang de EU verlaten hebben, want ze doen het beter dan de Grieken en de Portugezen en betalen hoge bijdragen.

Vorige hervormingen conditioneren het denken

Norbert De Batselier ziet in dat ons denken grotendeels bepaald wordt door de in ons land reeds doorgevoerde staats-hervormingen. Hij schrijft: "Wallonië legt andere klemtonen. Dit gebeurt niet omdat de bevolking beneden de taal-

grens één of andere onweerlegbare verschillende identiteit bezit. De verschillende accenten spruiten voort uit objectieve verschillen" (een kwantitatief andere open ruimte, verouderde industrieën, blz. 55-56). Ik ben het met hem eens wat de identiteit betreft. Dat de andere klemtonen en accenten hun oorzaak vinden in objectieve verschillen is betwistbaar. De andere klemtonen kwamen er omdat er een Waals Gewest was dat ze kon leggen. Was dit Gewest er niet geweest, dan waren ze wellicht niet gelegd of hadden mensen uit de universalistische partijen ze kunnen leggen in het nationale parlement. Geen enkele weldenkende Vlaming heeft belang bij een betonning of industrialisering van de Ardennen. Niemand, socialist of christendemocraat wenst de industriële teloorgang van Wallonië. Vlaanderen heeft er geen belang bij dat een groene long verdwijnt en dat Wallonië verarmt. Maar geconditioneerd door onze nieuwe instellingen gaan we ervan uit dat een Vlaming niet meer in staat is voor Wallonië goede voorstellen te formuleren. Ondertussen zijn we er wel van overtuigd dat Karel Van Miert goede beslissingen kan treffen voor Portugal. Onder druk van de structuren die gegroeid zijn uit een machtsstrijd heeft zich bij ons een denken ontwikkeld waaraan we ons niet meer kunnen onttrekken. Dit soort denken is in tal van andere staten onbekend. Een natuurgebied is er een rijkdom voor iedereen, een veroudering van industrieën is een probleem van het hele land. Bij ons zeggen sommige Vlamingen dat de Waalse werkloosheid de zaak is van de Walen en voegen eraan toe dat dit geen nationalisme is. Het gevolg van deze evolutie is dat wij geen oog meer hebben voor de diepere redenen van het uit elkaar groeien van gemeenschappen en gewesten. Verdere stappen in de staatsvorming worden verdedigd omdat ze in het verleden zouden liggen van vorige hervormingen. De vorige hervormingen dringen ons deze logica op. Een voorbeeld: omdat we de preventieve geneeskunde (ongeveer 1% van het budget voor curatieve zorgen) overgeheveld hebben naar de gemeenschappen moet dit ook gebeuren met de curatieve en moet het voordeel van het globaal beheer van de sociale zekerheid

maar worden opgeofferd. De homogene bevoegdheidspakketten beheersen ons denken.

Democratie en decentralisering

De Batselier is voor het versterken van de gemeentelijke autonomie en voor responsabilisering. "De paraplu naar de hogere overheid moet niet te pas en te onpas worden geopend." (blz. 64). Vraagt De Batselier de herziening van het decreet op het administratief toezicht dat een nooit geziene centralistische macht toekent aan de Vlaamse Regering? Op bladzijde 65 lezen we: "De deelstaten moeten het algemeen administratief toezicht beperken tot het toezicht en de toetsing aan de beginselen van behoorlijk bestuur". Dit is niet erg duidelijk.

De Batselier heeft kritiek op intercommunales en gemeentelijke vzw's. Waarom de intercommunales niet verplichten hun rekeningen, begrotingen en jaarverslagen te laten bespreken en goedkeuren door de provincieraad? De auteur wil zoveel taken en bevoegdheden doorschuiven naar de provincies dat men hem ervan zou kunnen verdenken voorstander te zijn van provinciaal federalisme (dat overigens een stabiliserend effect zou hebben omdat de conflicten niet steeds tweepolig zijn).

De Batselier stelt terecht dat de besluitvorming zo dicht mogelijk bij de mensen moet worden gebracht zonder dat de doelmatigheid van het beleid hierdoor wordt gehypothekerd. We moeten inderdaad geen bevoegdheden en middelen overhevelen naar hogere regelgevende democratische niveaus als ze doelmatig kunnen worden uitgeoefend op een lager niveau. Het is de rijkdom van een federale rechtsstaat dat daarin niet alleen voortdurend gediscussieerd wordt over de inhoud van te nemen beslissingen maar ook over het niveau waarop ze best kunnen worden getroffen. Het politieke leven kan er boeiender zijn dan in een centralistische democratie, vooral wanneer politici denken aan het belang van de bevolking en niet aan het behoud en het verwerven van machtsposities.

Het is echter fout te denken dat een besluitvorming dicht bij de bevolking staat wanneer de burger erover in het café kan praten met de burgemeester of de schepen. Een besluitvorming

staat dicht bij de burger wanneer ze democratisch is, wanneer de burger nuttig kan ingrijpen door zijn mening openbaar kenbaar te maken in betogingen, referenda, de pers. De besluitvorming staat dicht bij de burger wanneer hij de beslissers kan sanctioneren, belonen, steunen, door het uitbrengen van zijn stem. M.a.w. de politiek staat dicht bij de bevolking wanneer de bevolking er greep op kan hebben. En net daar wringt het schoentje op alle niveaus in België.

Intercommunales, gemeentelijke en provinciale vzw's, conventiecommissies, paritaire comités, interministeriële conferenties treffen belangrijke beslissingen. Ze onteigenen, bepalen tarieven en erelonen, sluiten sociale pacts, sluiten samenwerkingsakkoorden met kracht van wet. Deelregeringen kunnen beslissingen blokkeren en van hun feitelijk en wettelijk vetorecht gebruik maken. Al deze beslissingen kunnen niet of nauwelijks gesanctioneerd worden door de kiezers.

Veel erger nog is de toestand op het niveau van de EU, waar 15 mannen achter gesloten deuren wetten en grondwetten maken of niet maken, en waar het regeringshoofd dat neen zegt de zaak lam legt en zich verheft tot dictator. Dat de grote universalistische politieke formaties dit democratisch deficit blijven dulden, is een groot schandaal! In plaats van hierover hoogstaand te debatteren in het Europees parlement, zouden ze beter de toetreding van nieuwe lidstaten weigeren zolang die verderfelijke unanimitetsregel gehandhaafd blijft.

Marginalisering van de parlementen

Ondertussen weten wij dat de ondemocratische diplomatieke besluitvorming, die ons voor voldongen feiten stelt, de enige manier is om iets te bereiken. Dit betekent niet dat de diplomatieke besluitvorming systematisch aan belang moet winnen ten koste van de democratie. Wat België betreft, is het nog maar de vraag of het federalisme 'sui generis' de democratie werkelijk verdiept en verrijkt heeft. Kwam de democratie dicht bij de burger, of zijn het de machthebbers die voordelen halen uit het beslissingsstelsel? Samenwerkingsakkoorden tussen de gewesten zijn te nemen of te laten; ze worden

niet aan een echte stemming onderworpen. André Alen beschreef dit gevaar reeds in 1990: "Het coöperatief federalisme leidt vaak tot een marginalisering van de parlementaire controle op de machtsuitoefening en een evenredige machtstoename van de uitvoerende macht". Volgens Alen was "het risico van een oligarchisch federalisme niet denkbeeldig". In 1995 schreef een andere vooraanstaande rechtsgeleerde: "Wetgevende samenwerkingsakkoorden lijken mij ongrondwettig omdat ze gemaakt worden door niet-wetgevers en omdat zij bevoegdheid geven aan degenen die hen maken. (...) De regeringen hebben in de samenwerkingsakkoorden een middel dat hen toelaat de normale werking van de instellingen naar believen opzij te schuiven. (...) Samenwerkingsakkoorden zijn een tijdbom onder de democratische structuur van het land".

We zouden inderdaad eens moeten nagaan wat er in onze federale staat allemaal zonder participatie van de parlementen kan geregeld worden. We hebben immers geen grondwettelijk hof dat onze zes regeringen kan terugfluiten als ze misbruik maken van samenwerkingsakkoorden.

Doorzichtige solidariteit

Op bladzijde 86 pleit De Batselier voor solidariteit "die niet mag ophouden aan een taal- of een geografische grens." Deze zin wordt voorafgegaan door "Vanuit een socialistische visie is een doorzichtige en omkeerbare solidariteit tussen personen en gemeenschappen steeds noodzakelijk". Maar wanneer is solidariteit doorzichtig? Wanneer het principe geldt 'goede rekeningen, goede vrienden? Zijn vrienden die precieze en doorzichtige rekeningen maken goede vrienden? Kunnen rekeningen tussen gemeenschappen onaanvechtbaar en doorzichtig zijn? Zijn ze niet steeds betwistbaar voor wie er belang bij heeft ze te betwisten? Wanneer zijn transfers objectief gerechtvaardigd?

Rekeningen tussen bevolkingsgroepen en landsgedeelten kunnen om structurele redenen nooit kloppen. De resultaten zijn structureel onwaar. Neem nu de Duitsers. Ze beweren dat ze te veel betalen aan de EU. Niemand kan of wil

echter meedelen hoeveel geld er naar de Duitse Bondsrepubliek terugvloeit. Een Frans politicus wilde niet weten van transparantie in de geldstromen binnen Frankrijk om geen onnodige spanningen te verwekken. Als er in Oostenrijk subsidies worden gegeven aan de zware industrie in Voest-Linz, gelegen in de deelstaat Oberösterreich, dan kan niemand met zekerheid zeggen van welke van de acht andere Länder dit geld afkomstig is. Als in België één frank wordt gegeven aan het Franstalige landsgedeelte kan men met tergende zekerheid zeggen dat de Vlamingen hem hebben moeten afstaan. De zaak is politiek gemakkelijk dramatiseerbaar. Zo verstandig hebben wij ons land gefederaliseerd!

Er vloeit geld van Vlaanderen naar Wallonië, maar ook van Wallonië en Brussel naar de Vlaamse zeehavens, naar de Vlaamse kust, naar de farmaceutische industrie in Vlaanderen. Wie zal daar doorzichtige rekeningen maken? Wij hebben geen enkel belang bij de verarming van ons buurgewest Wallonië. Montesquieu schreef reeds: "Un prince croit qu'il sera plus grand par la ruine d'un état voisin. Au contraire! Les choses sont telles en Europe que tous les Etats dépendent les uns des autres. La France a besoin de l'opulence de la Pologne et de la Moscovie, comme la Guyenne a besoin de la Bretagne, et la Bretagne de l'Anjou. L'Europe est un Etat composé de plusieurs provinces".

Solidariteit tussen personen of gemeenschappen?

We moeten zulke rekeningen, gewogen op een apothekerschaaltje, bestrijden en duidelijk kiezen voor de solidariteit tussen personen. Solidariteit tussen personen heeft geen averechtse gevolgen. Solidariteit tussen gemeenschappen zou tot gevolg kunnen hebben dat de ontvangers het beter gaan hebben dan de gevers. Om misbruiken in het systeem van solidariteit tussen personen te voorkomen, is het beter het bestuur en de democratische controle erop federaal te houden. Het zal sommige Vlamingen geruststellen. Ze behouden een kijk op de zaak. Ze kunnen bijsturen en zelfs dingen gemakkelijker omkeerbaar maken dan in een systeem van solidariteit tussen de gemeenschappen. Er kan wellicht gemakkelijker een bijkomende maatregel getrof-

fen worden ter beperking van de uitgaven in de klinische biologie dan er een wijziging kan worden aangebracht in het bedrag van dotaties. We mogen niet vergeten dat bepaalde mensen speculeren op het conflict om te stellen: zie je wel, laat ons maar scheiden.

Kostencompenserende regelingen

Ik wil niet ingaan op het al dan niet defederaliseren van de inkomensvervangende en kostencompenserende regelingen. De vragen die gesteld moeten worden, worden ook door De Batselier gesteld. Hoe wordt de solidariteit het best gediend? Wat is het beste voor de mensen, de patiënten, alle patiënten, ook de zieken en gehospitaliseerden in Wallonië? Hoe blijft het systeem beheerbaar? Wat is mogelijk zonder te vervallen in een onoverzichtelijke complexiteit, bijvoorbeeld in Brussel, waarover in het boek bijna niets wordt gezegd? Gaat men in de Brusselse ziekenhuizen werken met verschillende remgelden, terugbetalingstarieven, afhoudingen op de honoraria, verschillende verpleegdagprijzen, verschillende boekhoudkundige plannen op basis waarvan de gewettigde en andere tekorten worden berekend en gedekt? Hoe zullen de beheerders en de artsen reageren? Zal dit ten goede komen van het zorgaanbod voor Nederlandstaligen? Voor welk verzekeringsstelsel zal er worden gekozen? Zal er een ongezonde concurrentie ontstaan? M.a.w. is het sop de kool wel waard? Tal van maatregelen om het lot van patiënten en zorgverleners te verbeteren kunnen nationaal getroffen worden. Daarvoor is geen splitsing nodig. Zou men niet beter beginnen met initiatieven te nemen om geneesheren beter in de ziekenhuizen te integreren en hun een waardig financieel, sociaal en juridisch statuut te verlenen om te verhinderen dat ze de poliklinieken van hun eigen ziekenhuizen beconcurreren? Geen enkel fundamenteel probleem wordt opgelost door het defederaliseren van de gezondheidszorg en de ziekteverzekering. Denken we maar aan de machtsverhoudingen in de openbare en particuliere gezondheidssector aan de Vlaamse kant. Denken we maar aan de macht van de Orde van Geneesheren. Waarom moet deze tuchtstraffen kunnen uitspreken, die harder

zijn dan straffen van rechtbanken? Eén feit is zeker: defederalisering in de sectoren van de gezondheidszorg, de ziekteverzekering, het kindergeld en de belastingen zal zonder twijfel nieuwe eisen uitlokken. Het spin-off-effect zal niet uitblijven. Het zit in het systeem ingebakken.

Het is natuurlijk moeilijk, om zoals De Batselier, tegen de stroom in te roeien. Hij stelt bijvoorbeeld voor om de buitenlandse handel te onttrekken aan de gewesten en opnieuw te federaliseren. Ook Rufin Grijp, bevoegd voor de buitenlandse handel van het Brussels Gewest, pleit daarvoor. Wie zal er in Vlaanderen protesten tegen het opruimen van deze groteske uitwas van het Belgisch federalisme?

We moeten uiterst voorzichtig zijn, juist omdat we in België reeds zo ver gegaan zijn in onze splitsingsdrang, omdat onze staat jammer genoeg tweeledig is en we onze tweeledigheid hebben willen consacreran door aan Vlaanderen en Wallonië eigen instellingen te geven (die niet anders kunnen dan naar machtsuitbreiding streven), omdat we het niet nodig vonden te voorzien in een normenhiërarchie zoals het geval is in andere federale staten ("Bundesrecht bricht Landesrecht"), omdat we geen constitutioneel hof hebben om te waken over de naleving van de federale loyaleit. Daarom is het verkeerd steeds weer te verwijzen naar het voorbeeld van de Bondsrepubliek. Waren we in de vorige jaren minder ver gegaan in onze splitsingsdrang en hadden we geopteerd voor een meerpolig federalisme, dan zouden we nu wellicht decentralisaties kunnen doorvoeren met minder politieke risico's. Wij hebben niet echt gepoogd de democratie federalistisch te verfijnen en dichter bij de burgers te brengen; wij hebben aan twee nationalismen instellingen en middelen gegeven. Federalisme is er niet om nationalisme te consolideren en om de solidariteit in het gedrang te brengen. Het tegenovergestelde is waar.

Meer eigen belastingen

Om al deze redenen kan ik niet anders dan huiverig staan tegenover plannen om de gewesten te responsabiliseren door hun het recht te

geven nog meer belastingen te heffen. Zorgvuldige inschattingen en berekeningen nemen deze huiver niet weg. Responsabiliseren betekent meer macht voor de gewesten, betekent dat ze nog meer met elkaar in economische concurrentie treden. Geen enkele juridische of parlementaire instantie zal de daaruit voortvloeiende belangenconflicten beslechten.

De Batselier ziet het gevaar. Op blz. 141 vraagt hij het concurrerend maken van de vennootschapsbelasting grondig te onderzoeken. Hij zegt dat de federale overheid sowieso over een fiscaal interventierecht zal moeten beschikken om economische spanningen te vermijden. Jammer genoeg voegt hij eraan toe: "Deze federale interventiemogelijkheid kan zeker niet geïnterpreteerd worden als een stap naar een systeem waarbij men een normenhiërarchie invoert tussen wetten en decreten". Deze uitspraak smeekt om verdere toelichting.

Tot slot stel ik mij de vraag of het allemaal wel de moeite waard is. Terwijl socialisten op Europees niveau met aandrang pleiten voor harmonisering en coördinatie van de fiscale politiek gaan wij in België de andere richting uit. Moet wat in Europa evident is in België worden bestreden? In het Europees parlement worden de principes van de 'juste retour' en het 'do et des' (het geven om evenveel terug te krijgen) beschouwd als zeer verderfelijk voor de toekomst van de EU. Moeten groenen en socialisten niet consequent zijn om geloofwaardig over te komen en dragers te zijn van een vernieuwend toekomstproject? Dit project moet niet vernieuwend zijn om de volgende verkiezingen te winnen, maar omdat nieuwe problemen en nieuwe ontwikkelingen dit vereisen.

In de epiloog keert De Batselier zich tegen het confederalisme. "De solidariteit moet niet worden opgegeven en België hoeft zeker niet te barsten." Toch zal de auteur moeten toegeven dat de Belgische institutionele constructie om meerdere redenen bijzonder kwetsbaar is (o.a. bij gebrek aan federale partijen) en dat er niet veel nodig is om de boel te laten instorten en over te gaan tot de volledige boedelscheiding.